

Зборник радова

**Осам вијекова аутокефалности и један вијек од уједињења
Српске православне цркве**

Бања Лука, 2020.

Зборник радова

**Осам вијекова аутокефалности и један вијек од уједињења Српске
православне цркве**

Издавач:

Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци

За издавача:

проф. др Срђан Душанић

Главни и одговорни уредници:

проф. др Бошко М. Бранковић

проф. др Боривоје Милошевић

Рецензенти:

Проф. др Ђорђе Микић, проф. др Радивој Радић, проф. др Борис Стојковски, проф. др Славиша Недељковић, проф. др Горан Васин, проф. др Ненад Нинковић, проф. др Жељко Савановић, проф. др Драгиша Васић, проф. др Сања Љубишић, доц. др Јасмина Шаранац-Стаменковић, доц. др Милош Марсенић, др Иван Бецић, Стојанка Лужија, МА.

Секретар за издавачку дјелатност:

Марко Аћић

Лектор и коректор:

мр Драган Драгомировић

Фотографија на корицама:

Пећка Патријаршија почетком XX вијека

Штампа :

ППГД КОМЕСГРАФИКА, Бања Лука

За штампарију:

Александра Савић

Тираж: 150

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	5
Драгољуб Марјановић, НОВИ ПРАВЦИ У ИСТРАЖИВАЊУ АУТОКЕФАЛИЈЕ СРПСКЕ ЦРКВЕ У XIII ВЕКУ	7
Александра Костадиновић-Рачић, АРХИЈЕРЕЈ У ДУШАНОВОМ ЗАКониКУ	21
Борис Бабић, ВИЗАНТИЈСКИ ИСИХАЗАМ У ОЧИМА СРПСКИХ СРЕДЊОВЈЕКОВНИХ ХАГИОГРАФА	37
Бошко М. Бранковић, КУЛТ СВЕТОГ САВЕ И ОЧУВАЊЕ ИДЕНТИТЕТА СРБА У БОСНИ НАКОН ОБНОВЕ ПЕЋКЕ ПАТРИЈАРШИЈЕ	61
Радован Пилиповић, ДУХОВНИ ЖИВОТ ЈУЖНИХ ЕПАРХИЈА СРПСКЕ ПЕЋКЕ ПАТРИЈАРШИЈЕ 1557–1766. ГОДИНЕ	75
Дејан Д. Антић, ПОГЛЕД НА БУГАРСКУ ЕГЗАРХИЈУ И СРПСКИ НАРОД У ЈУЖНОЈ СТАРОЈ СРБИЈИ И МАКЕДОНИЈИ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА	93
Саша Станојевић, ОБЕЛЕЖАВАЊЕ СЛАВЕ ДРУГОГ ПЕШАДИЈСКОГ (ГВОЗДЕНОГ) ПУКА „КЊАЗ МИХАИЛО“	111
Боривоје Милошевић, ПРАВОСЛАВНО СВЕШТЕНСТВО У АУСТРОУГАРСКИМ ЛОГОРИМА ТОКОМ ПРВОГ СВЈЕТСКОГ РАТА.....	123
Зоран Пејашиновић, ВАСО ГЛУШАЦ – „ЈЕРЕТИК” НАШЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ.....	153

Данка Дамјановић,
ЛИКОВНИ УМЈЕТНИЦИ ПРОЈЕКТАНТИ И
ИКОНОПИСЦИ ТОКОМ ПРВЕ ПОЛОВИНЕ
ДВАДЕСЕТОГ ВИЈЕКА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.....193

Боривоје Милошевић,
*Извори за историју Српске православне цркве у Босни и
Херцеговини: зборник докумената, Удружење архивских
радника Републике Српске, Архив Републике Српске и
Архив Српске православне цркве, Бањалука–Београд 2020.....205*

Бојан Стојнић,
Ђорђе Јањатовић, Презимена Срба у Босни, друго измењено
издање, Удружење архивских радника Републике Српске и
Архив Републике Српске, Бањалука 2020211

САША СТАНОЈЕВИЋ*

Универзитет у Приштини

с привременим седиштем у Косовској Митровици

Филозофски факултет

Оригиналан научни рад

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ СЛАВЕ ДРУГОГ ПЕШАДИЈСКОГ (ГВОЗДЕНОГ) ПУКА „КЊАЗ МИХАИЛО“

Апстракт: Обележавање славе, као једног од најкарактеристичнијих обележја српског православља, био је важан догађај и у традицији јединица војске у време Краљевине Србије и касније у Краљевини Југославији. Други пешадијски пук Моравске дивизије, познатији по свом ратном надимку „Гвоздени пук“, од 1904. до Другог светског рата је као пуковску славу сваке године 6/19. априла свечано прослављао на дан симболичне предаје градова 1867. године, обављене у време владавине кнеза Михаила Обреновића. Обележавање славе најодликованијег пука српске војске редовно је привлачило пажњу јавности. Уз људство јединице и верске великодостојнике, међу гостима су се редовно налазили и ветерани, носиоци највиших државних и војних власти, страни изасланици, представници разних удружења, бројно грађанство и новинари који су детаљно извештавали о овом популарном догађају. Слава је била прилика за подсећање на славну традицију, ратне подвиге, очување морала, као и за указивање значаја војне снаге на очувању безбедности државе која се у међуратном периоду суочавала са бројним изазовима.

Кључне речи: Други пешадијски пук, Гвоздени пук, слава, војска, црква.

* sasa.stanojevic@pr.ac.rs

Други пешадијски пук Моравске дивизије, именован као „Књаз Михаило“ 1884. године,¹ из много разлога је стекао ореол најпопуларнијег пука српске војске у ослободилачким ратовима 1912-1918. Непосредно пред Први балкански рат 1912. године пук је мобилисан у Прокупљу, седишту пуковске окружне команде. Састав је највећим делом чинило људство из Топлице (општине Прокупље, Куршумлија, Блаце, Житорађа, Дољевац, Меровина), затим Јабланице (Бојник, Лебане, Медвеђа) и Запања (Гацин Хан). У борбеним дејствима његовог првог и другог позива пук се истакао у свим одлучнијим биткама током Балканских ратова, а затим и Првог светског рата. У Првом балканском рату имао је важну улогу у борбама код Куманова и Битоља. У Другом је епитет „гвоздени“ стекао од стране непријатеља током битке на Брегалници, када је чувеним јуришом на коту 650 пробио бугарски фронт и решио битку. Чврстина бораца и умешност старешина потврђена је и током следећег рата. На Церу се борио у средишту битке, на Текеришу. Слично је било и у борбама на Дрини. У Колубарској бици, при страховитим губицима људства, командант пука Миливоје Стојановић Брка, иначе тешко болестан, лично је повео пук у јуриш у коме је погинуо. У његову част композитор Станислав Бинички компоновао је „Марш на Дрину“. Стекавши огромно поверење, пук је одређен за чување одступнице при повлачењу 1915/16. Међу последњим је напустио територију Србије, палећи мостове на Дриму. На Солунском фронту опет је био у средишту дејстава. Поново се истакао у Горничевској бици. Каснијим освајањем коте 1212 допринео је ослобађању Битоља, а кроз даље борбе након пробоја Солунског фронта дао је значајан допринос коначном слому непријатеља. Пук је после ослобађања Бечкерека и Кикинде повучен у Београд, где је обезбеђивао Двор, Народну скупштину, зграде министарстава и остале објекте од већег значаја. Мобилисано људство распуштено је тек маја 1920. године. Ратна застава пука постала је најодликованија застава у српској војсци, као и његово људство. Њему су припадале и две знамените жене ратнице, носиоци Карађорђевог звезде са мачевима и других одликовања, Милунка Савић и Флора Сендс (Flora Sandes).² Није лако на овако ограниченом простору набројати ратне подвиге „Гвозденог пука“ и његових учесника. Ипак, важно је истаћи их овако у краћим цртама, како би се имао потпунији увид у разлоге због којих је он и надаље глорификован.

¹ Милић Ј. Милићевић, „Имена српских пукова“, *Гласник (Историјског архива Ваљево)*, 33 (1999): 116, 119.

² Петко Марјановић, *Други пешадијски пук 1. позива Књаз Михаило „Гвоздени пук“* (Прокупље: Народни музеј Топлице, 2011), 7-33.

Кроз преуређење државе и војске 1918. године Други пешадијски пук је премештен. Уз многобројна остала признања за заслуге стечене у ратовима, регент Александар Карађорђевић је издао наређење да овај нарочито истакнути пук надаље буде стационаран у престоници.³ У мирнодопским околностима, између два светска рата, пук је уз остале редовне обавезе учествовао у јавним обележавањима значајнијих празника у земљи, али и иностранству. Мање јединице биле су представници југословенске војске на Дану примирја у Паризу, на сахрани председника Турске Кемала Ататурка (Kemal Atatürk) и сличним догађајима.⁴ Ипак, највећу пажњу јавности привлачио је на дан обележавања пуковске славе.

Очување верске традиције било је иначе снажно изражено у војскама оног доба, па тако и у Србији, касније Југославији, све до краја Другог светског рата и промене државног и друштвеног уређења. Разлог томе лежао је и у моралној потпори, што је нарочито долазило до изражаја током ратова. У српској војсци се овакав приступ огледао у обредима везаним за обележавање пуковских слава, али и кроз учествовање у прославама значајнијих верских празника, освећивању застава и сличном. Притом је прослављање славе био један од најважнијих дана јединице.⁵ За пуковску славу Другог пешадијског пука „Књаз Михаило“ одређен је 6/19. април, дан симболичне предаје градова 1867. године.⁶

До 1912. године пук је своју славу обележавао у Нишу,⁷ током ратова на положају, а по ослобођењу и надаље у Београду.⁸ Посебан статус који је јединица стекла током ратних година потврђен је између осталог и у честитки краља Петра I Карађорђевића управо при обележавању пуковске славе 1915. на положају у селу Дољане, код Штипа: „Официрима, подофицирима, капларима и редовима драгог ми 2. пука из свег срца честитам данашњу славу са уверењем, да ће мој дични 2. пук и убудуће

³ М[илоје] В. Ј[елисијевић], „Кратак историјат 2. пеш. пука „Књаз Михаило““, *Ратник: лист за војне науке, новости и књижевност*, 11 (1936): 58.

⁴ Мирко Добричанин, *Топлички Гвоздени пук „Књаз Михаило“*, (Београд: Интерпрес; Друштво историчара Србије; Социјална мисао, 2012), 474.

⁵ Данило Шаренац, „Историја српских пукова као историографски приступ“, у зборнику: *Други пешадијски пук „Књаз Михаило“ – Гвоздени пук у ослободилачким ратовима 1912-1918* (Прокупље: Историјски архив Топлице, 2014), 25.

⁶ „Указ краља Петра I, Ф/А бр. 5351 од 23. октобра 1903“, *Службени војни лист: орган и издање Војног министарства*, бр. 33-34 од 30. октобра 1903, 811.

⁷ *Службени војни лист*, бр. 6 од 15. марта 1912, 123-124.

⁸ *Службени војни лист*, бр. 10 од 14. априла 1919, 221-222.

бити први међу најбољима у борби за одбрану и славу Отаџбине, дајући поколењима најбољи пример јунаштва и самопрегоревања...“.⁹

Након ослобођења 1918. у преуређеној војсци је, између осталог, детаљно регулисано и обележавање пуковских слава.¹⁰ Прва свечанија слава пука приређена је тек 1921. године, у присуству регента Александра, чланова владе, дипломатског и официрског кора и великог броја грађана. Сечење славског колача извршено је у 11 часова, после чега је командант пуковник Ћира Даскаловић укратко изнео славну историју пука „који је са надчовечанским напорима први ступио на свето земљиште поробљене Србије“. Престолонаследник је у свом говору такође одао почаст Другом пешадијском пуку, за кога је рекао да је „с правом добио назив Гвоздени пук“. Затим је у импровизованом војничком позоришту одржана представа *Хаџи Лоја* у извођењу глумца Народног позоришта Димитрија Гинића, после које је организовано заједничко весеље за војнике, окупљене госте и народ.¹¹

Наредних година је обележавање славе привлачило све већу пажњу. На средини простора, пред касарном у Горњем граду на Калемегдану, на прослави 1923. била је постављена већа позорница, а преко пута ње почасна трибина окићена тробојкама и зеленилом намењена краљу Александру. Краљ је на славу дошао уочи сечења колача. По извршеној смотри јединица обратио се официрима, подофицирима и војницима уз традиционални поздрав: „Помаже Бог!“ – „Бог Ти помогао!“, након чега се обратио и присутнима. Краљев говор, у којем је између осталог истакао да се народно јединство мора сачувати по сваку цену, привукао је знатну пажњу гостију и представника штампе. Уз краља се ове године, као почасни гост, нашао и др Иван Рибар, први председник Народне скупштине новоформиране Краљевине. Након служења жита краљ је отишао, али се у току поподнева поново придружио слављеницима и гостима. После позоришне представе извођени су редом рецитали, концерт војне музике, приказ борбе митраљеског одељења. Славље се завршило игранком која се протегла сатима надаље.¹²

⁹ М. В. Јелисијевић], *Кратак историјат...*, 50-51.

¹⁰ Предвиђено је да на дан славе војнике следује „поред увећаног obroка хране, још и по 400 грама меса на име печенице и 375 с.л. вина, даље за сољење и мазање печенице још по 10 грама соли и 3 грама масти“. Осим тога је регулисано да се „када се деси дан славе у време када војска по нашим правилима пости“ обезбеди посна храна за војнике („Објашњење Министарства војног и морнарице ЕПБр. 34168 од 12. априла 1919“, *Службени војни лист*, бр. 13 од 28. априла 1919, 285).

¹¹ „Слава II пука“, *Политика*, бр. 4667 од 20. априла 1921, 3.

Горњи град је и 1924. на дан славе освануо окићен заставама, амблемима и цвећем, што је све скупа старим зидинама града давало нарочито свечан изглед. На слави се и тада нашло мноштво великодостојника. Ту су сада били и чехословачки, италијански и француски дипломатски представници, скоро сви војни аташеи, официри београдског гарнизона и грађани, али не у великом броју због лошијег времена које је донекле утицало на „најлепшу славу у Београду“, како је већ представљана у ондашњој штампи.¹³

Слава је 1925. прослављена на Васкрс. Командант пуковник Сретен Тодоровић је у говору овом приликом нагласио да „Други пук и данас има у своме саставу само Топличане, синове и браћу оних који су у прошлим ратовима извојевали своје пуку име „гвоздени““. Пуковник је стога позвао младе војнике из Топлице, који су тек двадесетак дана раније ступили у касарну, да чувају славу и традицију својих предака.¹⁴

Од 1926. прослава је, на задовољство посетиоца, обogaћена новим садржајима везаним за традицију српске војске. Читав Горњи град је и овога пута био искићен тробојкама, док су дуж прилазних путева који су водили ка касарни били истакнути историјски национални амблеми. На првој капији стајала су два стражара одевена по узору на војнике цара Душана, са панцирима, штитом, мачем и копљем. Обарањем копаља стража је поздрављала официре и госте. На другој су стражарили војници у одећи Карађорђевих устаника, са дугим кремењачама, јатаганима и пиштољима. Улаз треће капије чували су војници у савременој униформи, са шлемовима и модерним наоружањем. Уз њих су били митраљези и пешадијски топови. Идеја домаћина била је да се кроз ове три капије представи историјски развој српске војничке снаге и оружја.¹⁵

На слави се међу почасним гостима нашао и Ђока Недељковић, некада први кочијаш код кнеза Михаила. Иако у годинама, он је јасно и уз пуно детаља причао о дану када је Али Риза-паша донео кнезу у град кључеве тврђаве на кадифеном јастуку, да би у замену добио „дивнога хата који ће га за свагда одвести из земље српске, намучене кроз пет сто-

¹² s. n., „Слава „Гвозденог пука““, *Ратнички гласник: орган Удружења резервних официра и ратника*, 5 (1923): 131-134; „Јучерашњи краљев говор“, *Политика*, бр. 5383 од 20. априла 1923, 2.

¹³ „Слава Гвозденог пука“, *Политика*, бр. 5745 од 20. априла 1924, 3.

¹⁴ „Слава Гвозденог пука“, *Политика*, бр. 6102 од 21. априла 1925, 6.

¹⁵ „Слава Гвозденог пука“, *Политика*, бр. 6462 од 20. априла 1926, 6.

лећа“.¹⁶ Као што се на дан ослобођеног Београда 1867. развило народно коло које је лично повео сам кнез, тако се и тога дана „вило лепо српско коло које су играли војници Гвозденог пука, славећи спомен на кнеза Михаила“.¹⁷

Још свечаније се славило при јубилеју шездесетогодишњице предаје градова, 1927. године. Пажњу гостију је и овом приликом привукла ратна пуковска застава, изрешетана у борбама, о чијем је копљу висило највише ратно одликовање – Карађорђева звезда са мачевима.¹⁸ Регрути су дефиловали пред гостима, а утисак извештача био је да су млади Топличани „војници по традицији и по крви, иако у касарни непун месец дана, чинили утисак старих извежбаних војника“. Слави је и сада присуствовао још један сведок догађаја из 1867, пензионисани пуковник Ђорђе Марковић, који је као ђак трећег разреда основне школе лично посматрао предају градова.¹⁹ У истом својству, наредне 1928. године се међу гостима нашао некадашњи ректор Велике школе, академик Марко Леко, који је саговорницима оживљавао успомене из знаменитог дана. Пуковској слави присуствовао је овом приликом и један необичнији гост, румунски гардијски капетан Трајан Јонеску, који је пут од Букурешта до Београда савладао за шест дана јашући на коњу.²⁰

Најзначајнији гост пуковске славе био је ипак краљ Александар. Прослави је присуствовао кад год су му друге обавезе то дозвољавале. Како 1931. године није могао присуствовати централном преподневном обреду, посетио је пук нешто касније, након званичног дела програма. У Горњи град је стигао у четири часа по подне, са својом пратњом. Пошто се поздравио са официрима, краљ је заузео место на трибини одакле је посматрао програм извођен у његову част. Ађутант пука поручник Гајић послужио је краља житом. Војници-соколи под командом потпоручника Предића изводили су соколске вежбе. Затим су уследили војнички реци-

¹⁶ „Слава Гвозденог Пука Кнеза Михаила у Горњем Граду“, *Време*, бр. 1558 од 20. априла 1926, 5.

¹⁷ „Београд Кнезу Михаилу“, *Политика*, бр. 6462 од 20. априла 1926, 5.

¹⁸ Застава Другог пешадијског пука „Књаз Михаило“ била је најодликованија ратна застава српских пукова 1912-1918. Била је носилац бројних српских и савезничких одличја. Пук је први пут одликован Орденом Карађорђевог звезде са мачевима IV реда указом од 30. новембра 1913. године, а затим још два пута истим орденом III реда за заслуге у Првом светском рату, 1917. и 1920. (Радоје Костић, „Други пешадијски пук „Књаза Михаила“ на Брегалници 1913. године“, *Зборник (Народног музеја у Нишу)*, 21 (2012): 45).

¹⁹ „Слава Гвозденог пука“, *Политика*, бр. 6820 од 20. априла 1927, 7.

²⁰ „Слава Гвозденог пука“, *Политика*, бр. 7174 од 20. априла 1928, 9.

тали, занимљива такмичења војника, а свечаност је завршена традиционалним играњем кола. У неформалној седељци која је уследила, краљ је водио разговоре са припадницима пука. На поклон је добио албум са фотографијама са разним моментима пуковског живота на вежбама, на одмору, при свечаностима, у касарни. Овај албум поклонио је раније пуку руски генерал Добржански, који је током протеклих година и начинио снимке. Предвече је краљ напустио домаћине, испраћен одушевљеним клицањем војника.²¹

Подсећајући се Топличког устанка подигнутог 25 година раније, командант пука, пуковник Стајић, на обележавању славе 1932. је између осталог поручио војницима да је овај устанак био дело њихових дедова, очева и браће, који су и на тај начин увеличали сјај и славу српског оружја. Пуковник је истакао још и то да је „леп народни обичај, слава, пренет из народа и у војску да би се и на тај начин показало колико је војска блиска народу и народ војсци и да је војска уистину народна“.²²

Пук је 1933. славу обележио на Бањици, где је надаље био стационаран. Краљ Александар је и ове године, последњи пут, присуствовао прослави. Командант пука Јован Леко заветовао се том приликом у име својих официра, подофицира, каплара и редова пред краљем да ће они бити „вазда верни светлој пуковској традицији“.²³

У новој касарни, названој по краљу Петру II, Други пешадијски пук је на већ традиционалан начин обележавао славу и наредних година.²⁴ Последњи пут то је учињено 1940. У ондашње немирне дане, како се наводи, слава „Гвозденог пука“ окупила је поново много гостију: званичних и приватних, војнике и грађане, активне и некадашње припаднике јединице. Слави је присуствовао председник владе Драгиша Цветковић,

²¹ „Њ. В. Краљ посетио је славу 2 пешадиског пука“, *Време*, бр. 334 од 21. априла 1931, 2.

²² „65 година од како су кључеви Београда предати књазу Михаилу“, *Време*, бр. 3791 од 20. априла 1932, 9.

²³ „Њ. В. Краљ на слави Гвозденог пука“, *Правда*, бр. 10219 од 20. априла 1933, 4.

²⁴ „Слава II пешадиског пука“, *Политика*, бр. 9312 од 20. априла 1934, 4; „Слава Гвозденог пука“, *Политика*, бр. 10025 од 20. априла 1936, 12; „Други пешадиски пук прославио је јуче своју славу на Бањици“, *Политика*, бр. 10384 од 20. априла 1937, 20; „Гвоздени пук славио је јуче своју славу“, *Политика*, бр. 10741 од 20. априла 1938, 10; „Гвоздени пук прославио је јуче на Бањици своју славу“, *Политика*, бр. 11094 од 20. априла 1939, 8. Свечано прослављање славе изостало је 1935. године, свакако због вишемесечне жалости након смрти краља Александра, редовног и драгог госта и саборца.

са бројним министрима. Министар војске и морнарице, генерал Милан Недић, честитао је славу домаћинима, а након званичног дела прославе задржао се у разговору са резервним официрима који су припадали Другом пуку. „Да, то је једини смисао наше историје – борба до победе“, рекао је том приликом генерал.²⁵

Слава Другог пешадијског пука била је тако не само значајан дан у животу јединице, већ и српске престонице по премештању пука у Београд. Припреме за њено обележавање вршене су данима уочи прославе. Осим краља Александра, председника влада, министара, представника конфесионалних заједница, градских власти, Народне скупштине, универзитета, дипломатског кора, међу гостима су били и делегати разних удружења, установа, организација (Црвени крст, Коло српских сестара, Међународно удружење ветерана, Удружење ратних војних инвалида, Удружење официра и ратника, Удружење Топличана у Београду...). Уз представнике осталих јединица југословенске војске и жандармерије, слави су присуствовали и страни војни аташеи, нарочито из редова некадашњих земаља савезница. На прослави је увек било мноштво грађана. Међу њима су посебно место заузимали ветерани прослављеног пука, попут Флоре Сендс, која је за ту прилику редовно долазила у униформи.

Слава је иначе током година прослављана кроз устаљене ритуале. Након пријема гостију, које су војници пука дочекивали обучени у униформе српских ратника из ранијих епоха, свечани обред започињао би у преподневним часовима. Најпре би било обављено водоосвећење, а затим пресечен славски колач. У овом свечаном чину су поред свештеника суделовали још и командант и по један подофицир и редов (некада и неко од ветерана пука). Верском обреду су поред православних свештеника присуствовали и католички војни свештеници и војни имами, који су са своје стране учествовали у благодарењу. По сечењу колача актуелни командант пука одржао би уобичајен говор са истицањем маркантнијих догађаја из претходних ратова у којима је учествовао Други пешадијски пук, а који би био завршен мотивисањем војника и поздравима краљевском дому и гостима. Свечани говор уз честитање славе потом би одржао краљ или његов представник у случајевима када суверен није био у могућности да присуствује слави. Понекад би ову улогу преузео какав други високи гост, после чега би била извршена смотра једини-

²⁵ „Други пешадиски пук „Гвоздени“ свечано је јуче прославио своју славу“, *Политика*, бр. 11454 од 20. априла 1940, 11; „Слава Гвозденог пука: Борба до победе – то је једини смисао наше историје“, *Време*, бр. 6553 од 20. априла 1940, 6.

ца. Затим би уследило интонирање химне и дефиле припадника пука. Том приликом је ношена прослављена ратна застава, која је на присутне остављала снажан утисак. Након што би посетиоцима био пружен увид у спрему и увежбаност војника, овим би био завршен званични део програма. Славље се надаље настављало у опуштенијој атмосфери. Војницима, гостима и грађанима најпре је служено жито, а затим би сви скупа уживали у позоришним представама, песми, музици, рециталима, витешким играма, соколским вежбама. За госте је организован и заједнички војнички ручак. Даље се настављало са весељем војске и народа уз традиционално коло, док је за официре и њихове породице организована свечана вечера.

Значај обележавања славе „Гвозденог пука“, која је временом постала и прворазредни друштвени догађај престонице, био је вишеструк. Кроз јавно демонстрирање обучености и спреме његових припадника, слава је била прилика да се истакне висок морал старешина и војника при испуњавању својих обавеза. Слава јединице, која је још за свог постојања стекла легендарни статус, била је тако још један снажан чувар традиционално јаке повезаности војске, цркве и народа, чије се јединство и узајамно поверење при оваквим приликама само додатно снажило.

Сечење славског колача. Слева надесно: командант Пука пуковник Драгомир Анђелковић, неименовани подофицир и редов пука, свештеник Драгољуб Комарчић²⁶

²⁶ Политика, бр. 11094 од 20. априла 1939, 8.

Објављена грађа:

Службени војни лист, (Београд: орган и издање Војног министарства, 1903, 1912, 1919).

Литература:

Добричанин Мирко, *Топлички Гвоздени пук „Књаз Михаило“*, (Београд: Интерпрес; Друштво историчара Србије; Социјална мисао, 2012).

Ј[елисијевић] М[илоје] В., „Кратак историјат 2. пеш. пука „Књаз Михаило““, *Ратник: лист за војне науке, новости и књижевност*, 11 (1936): 42-59.

Костић Радоје, „Други пешадијски пук „Књаза Михаила“ на Брегалници 1913. године“, *Зборник (Народног музеја у Нишу)*, 21 (2012): 45-63.

Марјановић Петко, *Други пешадијски пук 1. позива Књаз Михаило „Гвоздени пук“* (Прокупље: Народни музеј Топлице, 2011).

Милићевић Милић Ј., „Имена српских пукова“, *Гласник (Историјског архива Ваљево)*, 33 (1999): 115-120. с. п., „Слава „Гвозденог пука““, *Ратнички гласник: орган Удружења резервних официра и ратника*, 5 (1923): 131-134.

Шаренац Данило, „Историја српских пукова као историографски приступ“, у зборнику: *Други пешадијски пук „Књаз Михаило“ – Гвоздени пук у ослободилачким ратовима 1912-1918* (Прокупље: Историјски архив Топлице, 2014), 19-28.

Штампа, периодика:

Време, Београд.

Политика, Београд.

Правда, Београд.

Saša Stanojević

THE REGIMENTAL CELEBRATION OF THE SECOND INFANTRY (IRON) REGIMENT „KNJAZ MIHAILO“

The popularity of the Second Infantry Regiment „Knjaz Mihailo“ of the Moravian Division, acquired during the liberation wars of Serbia from 1912-1918, was unique in the Serbian army. Although the official name was still in use, the formation remained more famous for the war nickname „Iron Regiment“. After the Great War, the headquarters of the regiment were transferred from Niš to Belgrade. By the beginning of the Second World War, the regiment is every 6/19 April ceremoniously celebrates the day of the symbolic surrender of the towns of 1867, done during the reign of Prince Mihailo Obrenović. Celebrations of the famous unit regularly attracted public attention. On this occasion, the guests of Regiment were the bearers of the highest state and military authorities, religious dignitaries, foreign envoys, citizens, as well as numerous journalists who regularly informed the wider public about this popular event. The celebrations was an opportunity to remind the tradition, the war effort of the unit, but also to point out the importance of the military force in maintaining the security of the state that faced a number of challenges in the period between two wars.

Keywords: *The Second Infantry Regiment, Iron Regiment, Patron Saint Day, Military, Church.*